

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN SİGORTA

Öğr. Gör. Ahmet YILMAZ

GİRİŞ

Dünyada teknoloji geliştikçe hayat şartları da buna paralel olarak, değişmekte, daha önce bulunmayan yeni yeni hukukî, sosyal ve ekonomik problemler, muamele ve akitler ortaya çıkmakta, fert ve toplum hayatını büyük ölçüde etkilemektedir.

Günümüzde baş döndürücü bir hızla gelişen ulaşım ve haberleşme teknik ve vasıtaları, dünyayı bir şehir haline getirdiğinden, özellikle ekonomik ve sosyal şartların gelişim ve değişimi neticesinde ortaya çıkan problemler, (menşe-i ve kaynağı ne olursa olsun) bütün insanların hayatını etkilemekte ve zihinlerini meşgul etmektedir.

İşte, İlim, teknoloji ve ekonominin gelişmesine paralel olarak, Avrupa'da zuhur edip gelişen ve gittikçe, beşer hayatının birçok sahalarını etkisi altına alan yeni ve önemli meselelerden birisi, sigorta sistemidir. Bu sistem, Avrupa'da ortaya çıkıp gelişmekle beraber, yirminci asırda kısa sürede tüm İslam ülkelerine de yayılarak, büyük kargaşa ve ihtilaflara sebep olmuş bulunmaktadır.

Enine boyuna düşündüğümüz zaman, anlıyoruz ki, Sigorta gibi yeni meselelerin zuhuru, hayat şartlarının bir nevi zorlayıcı özelliklerinin neticesidir. Teknolojinin gelişmesi sonunda, sanayi alanlarının genişlenmesi, çeşit çeşit fabrikaların inşa edilmesi, iş sahalarının çoğalması, hayati tehlike arz eden işlerde insanların çalışma zorunda kalmaları, denizde, karada ve havada büyük ticaret ve nakliyat işlerinin geliştirilmesi ve bütün bunların neticesinde fertlerin ve hatta bazı cemiyetlerin gücünü aşan maddi mesuliyetlerin, kaza ve tehlikelerin çoğalması karşısında sigorta sistemi zorunlu bir çare olarak ortaya çıkmıştır.

Bu durum karşısında devletler, sosyal sigorta kurumlarını kurmuş, bunlarla, işçi, memur ve esnaf gibi bazı vatandaşlarını korumak istemişler ve kanuni düzenlemeler getirmişler. Devletin sigorta kurumları kâfi gelmeyince halk tarafından ticarî sigorta şirketleri kurulmuş ve kanunlarla düzenlenerek hukuki bir statüye kavuşturulmuştur.

Sigorta sisteminin İslam ülkelerinde de yayılması ile caiz midir?, değil midir? diye hukuki bir problem olarak İslam hukukçularının zihinlerini kurcalamış ve ihtilaflara sebep olmuştur.

Bir kısım İslam hukukçuları, sigorta sistemini, sathi bir inceleme ile, (hele Avrupa'dan gelmiş olması sebebiyle) enine boyuna araştırmadan İslam hukuku adına reddetmişlerdir. Buna gerekçe olarak da Sigorta ahdinin, İslam'ın ilk devrinde kabul edilip uygulanan akitlerden olmadığı, ayrıca kumar ve garerli akitlere benzediği, için de faiz bulunduğunu ileri sürmüşlerdir.

Diğer bir kısmı da, evvelkilere bir anti tez olarak aynı sathilikle, derinlemesine araştırma yapmadan, kayıtsız şartsız sigortanın bütün çeşitlerini kabul etmişlerdir.

Üçüncü bir kısım İslam hukukçuları ise, meseleyi enine boyuna araştırarak, ilmi delillerini de göstermek suretiyle sigortayı bir sistem olarak caiz görmüşlerdir.

Osmanlı şeyhülislamlarından Mustafa Sabri Efendi, Yusuf el- Kardavi ve Prof. Dr. Muhammed Hamidullah gibi bazı alimler de sosyal sigortaları caiz görürken, ticarî sigortaları caiz görmemişlerdir.

Bu çalışmamızda biz, sigortanın tarifi, taksimi ve tarihçesini kısaca belirttikten sonra, meşrutiyeti hakkındaki görüşleri özetleyeceğiz. Gayret bizden, Tevfik Allah'tandır.

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN SİGORTA

Avrupa'da ortaya çıkıp gelişen ve asrımızda İslam ülkelerine de yayılıp İslam hukukunu ilgilendiren sigorta sistemini inceleyebilmek için, önce tarif edilmesi gerekmektedir.

A- SİGORTANIN TARİFİ:

a- sigortanın lügat manası:

"Sigorta" kelimesi, İtalyanca "Securite" kelimesinden alınmış olup, söz-

lük manası, emniyet, güven, nefsin mutmain olması, korkusuz ve güven içinde bulunması demektir. (1)

Fransızca'da, "Assurance" kelimesinin karşılığı olup güven verme, korkuyu giderme manalarına gelir. (2)

Arap aleminde ise, sigorta kelimesinin karşılığı, "et- Te'min" olarak geçmekte ve "emin kılma, güvence altına alma" manalarını ifade etmektedir. (3)

b- Hukukçuların ıstılahında sigortanın tarifi :

1- sigorta, kanun hukukçuları tarafından değişik tariflerle tarif edilmiştir. Bazılarına göre şöyle tarif edilmiştir: "Bir şahıs veya kuruluşun (sigortacı), belli bir bedel (prim) karşılığında, bir başkasının, ilerde vukuu muhtemel olan bir zararını, vukuu halinde tanzim edeceğini taahhüt ettiği karşılıklı rızaya dayalı bağlayıcı bir akitir. (4)

Bu tarifi içine, sigorta akitlerinden olmayan "müşterek bahis (murahe) akdi de girdiği, böylece, "ağyara mani olmayan" bir tarif olduğu ileri sürülmüştür. Çünkü, müşterek bahis akdinde de, taraflardan her biri, üzerinde bahse girdikleri hadisenin vuku bulması halinde, diğerine, belli bir meblağı ödeyeceğini taahhüt etmektedir. (5)

Kanaatimizce bu iddia, yerinde değildir. Çünkü, müşterek bahis (murahe) akdi, sigortanın bu tarifine girmemektedir. Şöyle ki: Sigortada, taraflardan birisi, (sigortalı) sigorta edilen tehlike veya hadise vuku' bulsa da, bulmasa da, primi ödeyecektir; diğer taraf olan sigortacı ise, hadise veya hasar meydana geldiği takdirde tazminatı ödemektedir. Vuku bulmadığı takdirde bir şey ödemez. Halbuki, müşterek bahiste, bahse konu olan hadise vuku bulursa, "vuku bulmayacak" diye bahse giren taraf, şart koşulmuş meblağı öder. Vuku bulmadığı takdirde ise, "vuku bulacak diye bahse girmiş taraf aynı meblağı öder. Yani meblağın ödenmesi ve ödenmemesi, her iki taraf için de ihtimal dahilindedir. Oysa, sigortada, sigortalı, her halû kârda primi ödemek zorundadır. Sigortacı ise, tazminatı ödemesi ihtimal dahilindedir. Böylece sigorta akdi ile Murahene akdi birbirinden ayrılmaktadır.

2- Fransız hukukçusu "Heimar" sigorta akdini şöyle tarif etmiştir : "Sigorta, bir tarafın (sigortacı şirketin) sigorta konusu olan hadise ve olaylarla ilgili istatistiki bilgi ve verilere dayanarak, diğer tarafların (sigortacıların)

(1) T.D.K. Türkçe Sözlük, 2/1306.

(2) Nizamü' t-Te' min, ez-Zerka, 21/1.

(3) es-Seyyid M.Zeki, Nazariyatü' t-Te' min fi' l-Fikh'i' -İslami, s.12.; Alıyyan Şevket, et-Te' min fi' ş-Şeriatı ve'l' -Kanun, 16.

(4) Alıyyan Ş., a.g.e.17; el-Halif, Ali, et-Te' min, S.7.

(5) Alıyyan Ş., ay. e.17.

muayyen bir tehlike veya hadiseye karşı, kendileri veya başkası yararına, ödeyecekleri belli bir meblağ veya prim karşılığında, mahut hasar veya ölüm hadisesinin vukuu halinde, meydana gelen ziyanı veya kararlaştırılan meblağı ödeyeceğini taahhüt etmek üzere yapılan bağlayıcı bir akittir. (6)

Bu tarif birinci tarife göre daha açık ve daha şumulludur. Çünkü, bu tarife, mal sigortası girdiği gibi, şahıs (hayat) sigortası da girmektedir. (7) Ancak bu ikinci tarif de mesuliyet sigortasını ihtiva etmediği anlaşılmalıdır.

3- Hukukçuların kabul ettiği ve sigortayı yalnız bir akit olarak değil, bir sistem olarak göz önünde bulundurduğu umumi nazariyeye göre, sigortayı şöyle tarif etmek de mümkündür:

İstatistiki kaide ve esaslara göre tespit edilmiş bir tekniğe dayanarak akitlerini düzenleyen bir kuruluş vasıtasıyla, kaza, kayıp ve sorumlulukların zarar ve ziyasını telafi etme hususunda yardımlaşmayı gaye edinen, karşılıklı ödeme esasına dayanan akdi bir sistemdir. (8)

B- SİGORTA AKDİ İSLAM HUKUKU AÇISINDAN YENİ BİR AKİTTİR

Sigorta, hem menşe' itibariyle hem de hakkında İslamî nass bulunması itibariyle İslam hukuku açısından yeni bir mesele ve yeni bir akittir. (9)

Hukuk alimleri sigorta sistemi ile sigorta akdini birbirinden ayırıyorlar; çünkü , sigorta sistemi teknik kaidelere sahip, umumi bir nazariyeye dayanan, içtimai ve iktisadî tesirleri bulunan bir yol ve düşünce sistemidir. Sigorta akdi ise: Sigorta sisteminin tatbiki mahiyetinde olup, akit yapanlar arasında karşılıklı haklar doğuran bir tasarruftur. (10)

Asrımızda sigorta iki fert arasında cereyan etmiyor; birçok sigortalının kendileri ile muamele yaptığı büyük hisseli şirketler bu işi yürütüyor.

Sigortalıların ödediği primlerden büyük meblağlar birikiyor, sigortacı şirket, sigortaya mevzu teşkil eden hadise vuku bulunca, sigortaya mevzu teşkil eden hadise vuku bulunca, sigortalıya hak ettiği tazminatı o meblağdan ödüyor, şirketin sermayesi, ihtiyat ve teminat akçesi olarak kalıyor ve toplanan primler ile ödenen tazminat arasındaki fark şirketin kârı oluyor. (11)

(6) Mahmud eş-Şerkavî, el-Hatar fi't-Te'mini'le-Bahri, S.2.

(7) eş-Şerkavî Mahmud, el-Hatar fi't- Temini'le- Bahri, 2

(8) ez- Zerka, M. Ahmet, Nizamü't- Te'min, 19.

(9) Aliyyan Ş. a. g. e., 15; es- Seyyid M. Zeki a. g. e. 39

(10) Karaman H. İslama Göre Banka ve Sigorta, 151

(11) ez- Zerka, Nizamü't- Temin, 20; es- Seyyid M. Zeki, a. g. e., 47.

Hukukî mefhumu ve umumî nazariyesi ile sigorta akdi, eskiden bilinmeyen, yeni doğmuş bir akitdir. Ancak, her ne kadar, sigorta, bugünkü niza- miyle bir akit olarak yeni ise de, bazı hukukçulara ve sigorta hakkında araş- tırma yapanlara göre, sigorta fikri, insan ve toplum hayatı ile birlikte var ol- muş ve gelişmiştir. İlk insanlar gözlerini hayata açınca, çeşitli tehlikelerle karşılaşmış, çeşitli yırtıcı ve zehirleyici hayvanların şerrinden kendisini ko- rumak için çareler aramış, taş ve ağaçlardan silahlar edinmiş, hayatını ve malını korumak için dağlarda ve kayalarda mağaralara sığınmıştır. İnsanla- rın bilgi ve kültür seviyeleri yükselince, aynı güven duyguları ile ve birbirle- rinin karşılıklı ihtiyaçlarını temin etme düşüncesiyle bir arada yaşama zo- runluğunu hissetmiş ve toplulukları meydana getirmişlerdir. Topluluklar ve kabileler arasında menfaat çatışmaları ve ihtilaflar ortaya çıkınca birbirleri- nin düşmanlık ve tehlikelerinden nefis ve mallarını korumak için devletler kurmuşlardır. ⁽¹²⁾

Yine sigorta araştırmacılarınca tespit edildiğine göre, eski Yunan Grek toplumlarında, kölelerin kaçmalarına karşı, sigorta şirketlerine benzeyen cemiyetler kurulmuş ; köle sahipleri bu cemiyete belli bir prim ödemiş, bu- na mukabil, köle kaçtığı takdirde, cemiyet onun bedelini sahibine tazmin edermiş. ⁽¹³⁾

Böylece, yapılan araştırmalardan anlaşılmıştır ki, sigortaya benzer akit- ler, eski milletler olan Babililer, Finikeliler, Hindliler, Romalılar ve Yu- nanlılar tarafından bilinmekte ve uygulanmakta idi. Fakat bu günkü sigorta nizamı, ilk defa deniz sigortası olarak Avrupa'da zuhur etmiş olup, tarihi, miladi on dördüncü asrın başlarına dayanmaktadır. ⁽¹⁴⁾ Ancak, bu akit, tarih- cesi ne olursa olsun, İslam hukuku açısından yeni doğmuş bir akitdir.

Sigorta akdi İslam aleminde yeni doğmuş akitlerden olduğuna ve sis- tem, sefimiz olan İslam hukuk alimlerinin zamanlarında mevcut olmayan örfe istinat ettiğine göre İslam hukuk kaynaklarında onunla ilgili bir nass ve geçmiş fukahamızdan ona dair bir görüşün bulunamayacağı tabiidir.

Sigorta akdi, rizikolara karşı teminat ve tazminat esasına dayandığın- dan ilk nazarda bunda garar (meçhul üzerine akit) şekli göze çarpar. İslam hukuku açısından bakana göre : sigorta edilen riziko, vuku bulmaz ise, si- gortacının (karşılığında bir şey vermediği için) prim almasının ; eğer kaza meydana gelirse sigortalının, (o kadar prim ödemediği halde) bütün zararı karşılayacak büyük bir meblağı almasının caiz olmayacağı hususu akla gelir.

(12) Aliyyan Şevket, et- te'min Fi's- Şer'iatl ve'l- Kanun, 12.

(13) Aliyyan Ş., ay. e. 13.

(14) Aliyyan Ş. ay. e., 14; es- Seyyid M. Z. ay. e., 40; ez- Zerka, age, 20

İşte bu sebeplerle bu akit üzerinde İslam hukukçularının görüşleri farklı olmuştur.

Muasır İslam hukukçularından önceki nesil içinde, tespit edebildiğimiz kadarı ile, ilk defa Sigorta kelimesini kullanan ve onunla ilgili bir açıklama yapan, Hanefi mezhebinde, Tenvirü'l- ebsar şerhi, Reddu'l- muhtar adlı kitabın yazarı Allame ibn Abidin olmuştur.⁽¹⁵⁾

Çünkü, Sigorta usulü, hicri on dördüncü asra kadar şark memleketlerince bilinmiyordu. Bu asırda, Avrupa sınaî kalkınmasına paralel olarak doğu ve batı arasındaki ticari bağ kuvvetlendi. Bu arada, ithalat akitlerini yapmak üzere memleketlerimizde oturan yabancı ticaret temsilcileri vasıtasıyla Avrupa'dan ithal edilen malların sigorta edilmesi yolu ile bu müessese, İslam dünyasına girmiş oldu. Bu temsilciler, ithal edilecek mallar üzerinde yapılan deniz sigortasından başlayarak, sigorta akdini bize getirmiş oldular.⁽¹⁶⁾

1870 tarihinde, İstanbul Beyoğlu'nda vuku bulan büyük yangın üzerine, Şeyhülislamlıktan sigortanın cevazı hakkında fetvâ alınmıştır. Bu fetvanın özeti, "her ferdin, Allah tarafından kendisine verilen malları korumakla mükellef olduğunu" ifade ettiği anlaşılmaktadır.⁽¹⁷⁾

İslam hukukçuları, Sigortanın yeni bir akit olduğunu ve on dokuzuncu asrın sonlarına doğru İslam dünyasına girdiğini ittifakla kabul etmekle beraber, yeni bir akit olarak topluma ve beşeriyete getirdiği ve getireceği fayda ve zararları araştırarak, İslam'daki "akit hürriyetine" istinaden yeni bir içtihatla, sigorta hakkında hüküm vermeleri gerektiren, bazıları, sigorta akdini, İslam'ın ilk asrında bilinen ve uygulanan belli akitlerin içinde Mut'a ala etmeye ve ona göre hüküm vermeye çalışmışlar.

Allame ibn Abidin, bugün de halk arasında yaygın olan sigorta ismini verdiği bu akit üzerindeki incelemeyi, Kitabu'l Cihad'ın "müste" "men" başında zikretmiştir. Burada zikretmesinin sebebi, yabancı ticaret mümessillerinin müste'men olarak İslam ülkesine girmeleri ve ticari bağlantılarını sigortalı olarak yapmalarıdır.⁽¹⁸⁾

İbn Abidin'in Müste'menle (arada anlaşma bulunmayan yabancı ülkeden İslam ülkesine, devletin izni ile ve geçici olarak giren yabancılar)⁽¹⁹⁾ hakkında olmak üzere ifade ettiği açıklamasının özeti şudur : "İslam ülkesinde buldukları müddetçe müste'menlere yardımcı olmak devletin vazifesidir. İslam yurdunda müslümanlar, müste'menler ile ancak diğer müslü-

(15) İbn Abidin, Reddu'l- Muhtar, Meymeniyeye mat. 1. Bas. 3/249, 250; el- Hafif, Ali, et- te'min s. 35.

(16) ez- Zerka, Nizamü't- Te'min, 21; el- Hafif, Ali, a. e. s. 36

(17) Karaman H. İslama Göre Banka ve Sigorta, 14. (Zerkadan tercümedir.)

(18) es- Seyyid M. Zeki, Nazariyetü't- Temin, 71; el- Hafif, Ali, a. e. s.35

(19) Dergah Yayınları, İslami Bilgiler Ansiklopedisi yay. kurulu, Ansiklopedik Büyük İslam İlimihali, s.438, Dergah Ya. 1980, İst.

fesidir. İslam yurdunda müslümanlar, müste'menler ile ancak diğer müslümanlarla aralarında yapmaları caiz olan akitleri yapabilirler. Beyt-i makdisi ziyaret eden turistlerden alınması mutaat olan meblağ kabilinden dahi olsa, (hukuken borçlu olmadığı) bir şeyi müste'menden almak caiz değildir."

Bu ifadeden sonra şöyle diyor : "Anlattığımız hususlar, Zamanımızda sık sık sorulan bir meseleye de açık cevap getirmiş oluyor. Mesele sudur : Adete göre tacirler düşman yurdunun vatandaşıdır (harbiden) bir nakil vasıtası kiraladıkları zaman hem kira bedelini veriyorlar, hem de kendi ülkesinde oturan harbi'ye, muayyen bir meblağ ödüyorlar ki buna "sigorta" denir. Bunun üzerine vasıtaya yüklenen mal, yangın, batma ve benzeri bir sebeple zarara uğrarsa o adam, aldığı mal (prim) karşılığında zararı tazmin ediyor. O adamın İslam ülkesinin sahil şehirlerinde, Devletin izniyle müste'men olarak oturan ve tacirlerden sigorta primini alan bir temsilcisi bulunuyor. Denizde, tacirlerin malı helak olursa, mezkûr mümessil, bedelinin tamamını sahiplerine ödüyor. Kanaatime göre tacirin, kaybolan malının bedelini alması helal değildir. Çünkü bu borçlu olmadığı bir şeyi borçlanmak kabilindedir." (20)

Daha sonra, İbn Abidin, bu hükmüne mesnet olmak üzere, Hanefi mezhebinde yer almış iki mesele üzerine kıyas yapmaktadır. (21)

Bunlardan biri vedia (emanet) diğeri de icara (kira) "Vedi'in ve müstecirin elinde bulunan malın helak olmasında, kasıt ve ihmalleri bulunmadığı takdirde zâmin olmadıkları gibi, sigortacıda sigorta ettiği malın helâkine sebep olmadığı için ondan tazminat alınması caiz değildir" demektedir. Ayrıca, İbn Abidin, sigorta sahibi dediği sigortacı ile yapılan sigorta akdinin, İslam ülkesinde yapılması ile dâr-i harpte yapılması durumlarını birbirinden ayırıyor. İbni Abidine göre, sigorta tazminatının caiz olmaması, ancak, sigorta akdinin, İslamî hükümlerin tatbik edildiği İslam ülkesinde yapılmış olmasına bağlıdır. Eğer sigorta akdi dârü'l-harpte yapılmış olur da sigorta sahibi, İslam ülkesinde oturan tacire, zayı olan malın bedelini gönderirse bu takdirde onu almak helaldir. Çünkü bu, aldatma ve hıyanet bulunmaksızın, harbînin malını rızasıyla almaktan ibarettir. (22)

23 Teşrin-i evvel 1327 tarihinde Mahmud Celaleddin isimli bir zattın Şeyhülislamlığa verdiği bir dilekçe ile sigorta hakkında sorduğu sual'e, Şeyhülislamlığın, Eminü'l - fetva imzasıyla verdiği fetvada, İslam ülkesinde hayat sigortasını tecviz etmemekte, ancak yabancı ülkede ve yabancı sigortacı ile yapılanı bünde ve bundan doğacak tazminatı caiz görmektedir. (23)

(20) İbn Abidin, Reddül - Muhtar, 3/250; el-Hâlif All, a. e. s. 36, 37

(21) es-Seyyid M. Zeki, a. g. e. 72

(22) ez-Zerka, Nizamu't- Termin, 22, 23; es-Seyyid M. Keki, a. g. e. , 73

(23) Karaman H. İslama göre Banka ve Sigorta, 16

Kanaatimizce, gerek Allame ibn Abidin, gerekse şeyhülislamlık makamı, (İslami hükümlerin uygulanmadığı yerlerde sigorta akdinin ve tazminatının helal olduğunu fetva verdiklerine göre) Avrupa kanunları ile idare edilmekte olan Türkiye Cumhuriyetinde veya herhangi bir İslam ülkesinde bugün yaşamış olsalardı, sigortaya cevaz vermemekle ilgili fetvalarını gözden geçirme ihtiyacını hissedeceklerdi.

C - SİGORTANIN TAKSİMİ

Sigorta sistemi, şekil bakımından (sigorta eden ve edilen açısından), ve mevzuu (konusu) bakımından olmak üzere başlıca iki açıdan taksimi mümkündür.⁽²⁴⁾

1 - SİGORTANIN ŞEKİL İTİBARIYLA TAKSİMİ :

Bilindiği gibi sigorta, şekil itibarıyla üç kısma ayrılmaktadır.

- a- Devletin tesis ettiği sosyal sigortalar,
  - b- karşılıklı yardımlaşma (mübadele) sigortası,
  - c- Sabit primli (ticari) sigorta.
- a- Devletin tesis ettiği sosyal sigortalar:

Sosyal sigortalar, Devlet işinde çalışan memur ve işçilerin ve bir kısım esnafın, çalıştıkları süre içinde, sağlıklarını korumak maksadıyla sağlık hizmetleri, muayene ve tedavilerini tamamen veya kısmen sağlamak, malül veya emekli olduktan sonra maiyetlerini (geçimlerini) temin etmek üzere ikramiye ve aylık bağlamak, öldükleri zaman dul ve yetimlerini korumak, işsiz kaldıkları zaman işsizlik sigortası ile geçimlerini sağlamak maksadıyla devlet tarafından tesis edilen kuruluşlardır.⁽²⁵⁾ Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ kur kuruluşları gibi. Bunlar, kâr gayesi gütmeyen. Maksatları, çalışan vatandaşları korumak, geleceğini güvence altına almaktır. Ve mecburi sigortalardır. Sağladığı güvence karşılığında, kişilerin aylıklarından veya kazançlarından Kanunen düzenlenmiş şekle göre belli miktarlar periyodik olarak kesilmektedir.

İslam hukukçularının cumhuruna göre, Sosyal sigortalar, kâr gayesini gütmemediğinden, İslâm hukuku açısından caizdir.⁽²⁶⁾

b- Karşılıklı yardımlaşma (Mübadele) sigortası :

(24) es-Seyyid M. Zeki, Nazariyetü't- Termin fi'l- Fikhi'l- İslami, 44

(25) el- Attar, Abdunnasır, Ahkamü't- te'min, 12; el- Cernal, Garip, et; Te'minü't- Ticari, 57; el- Mısiri, Abdüssemi, et- Te'minatü'l- İslami, 10; es-Seyyid, M. Zeki, a. g. e., 45; el- Halif, Ali, et- Te'min, s. 15, 16

(26) ez- Zerka, Nizamü't- Te'min, 84; el- Halif, Ali, a. g. s. 78, 81, 82.

Bu sigorta şekli, "bir meslekte veya değişik mesleklerde çalışan kimse-lerin, kendi aralarında anlaşarak, her biri üye olmak suretiyle, eşit veya değişik miktarda ve belli aralıklarla, aidat(prim) ödeyerek, biriken meblağ-
dan, ilerde üyelere herhangi birinin başına bir kaza veya bir zarar geldiği takdirde, zararı karşılamak üzere yapılan bir yardımlaşma akdidir biriken aidatlardan, zarara uğrayanın zararı tazmin edildikten sonra, bir kısmı artarsa, artan kısım ya üyelere geri verilir veyahut, ikinci bir kaza için ihtiyat akçesi olarak nemalandırılır. Bu sigorta şeklinde kâr gayesi bulunmadığı, Cenab-ı Hakın, "İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkun çünkü Allah'ın cezası çetindir." (27) ayeti kerimesinde ifade buyurduğu yardımlaşmanın tipik bir misali olduğu için İslâm hukukçuları bunun cevazında ittifak etmişlerdir. (28)

c- Sabit primli (ticarî) sigorta :

Günümüzde, İslâm hukukçularını hayli meşgul eden, ihtilafa düşmelerine sebep olan sigorta, bu sigortadır ve sigorta akdi denilince bu kısım anlaşılmaktadır. Çünkü, bu çeşit sigortada kâr gayesi güdüldüğünden, çağımızda yaygın hale gelmiş, gerek şahıs (hayat) sigortaları, gerek mal sigortaları ve gerekse mes'uliyet sigortaları olsun, her konuyu içine almıştır. (29)

Ezher Üniversitesi, Şeriat Fakültesi öğretim elemanlarından Muhammed Zeki es-Seyyid, "Nazariyetü't-Te'min Fil'l-Fıkhü'l-İslamî" adlı eserinde şu görüşü ileri sürmektedir: Bazı kanun adamları yardımlaşma (mübadele) sigortasında olduğu gibi, ticari sigortada da, şirketin kâr gayesinden fazla, sigortalılara yardım gayesi güdülmektedir." diye iddia etmişler ve iddialarını şöyle açıklayarak teyit etmişlerdir: "Sigorta şirketi, hadise veya tehlike vukuunda ödeyeceği tazminatı, kendi malvarlığına değil, sigortalılardan toplayacağı primlere dayanarak ödemeyi tasarlamaktadır. Bu durumda, sigortalılar, ödedikleri primlerle, birbirlerinden habersiz olarak, kendi aralarında birbirlerinin zararlarını karşılamış olurlar. Sigorta şirketi ise, bu yardımlaşmaya sadece aracı olmakta, primleri toplama ve tazminatı ödeme işlerini organize etmektedir ve bu idarecilik ve organize karşılığında, tazminatlarından artan kısmını ücret olarak kâr adıyla almaktadır. Böylece ticari sigorta da yardımlaşma sigortası kapsamına girmiş bulunmaktadır. Şu kadar ki, yardımlaşma sigortasında, yardımlaşma vasfı daha açıktır o kadar."

Ancak, kanun adamlarının bu yorumu, ticari sigortayı, asıl gayesi olan

(27) el- Malde/ 2

(28) el- Mattar, Abdunnasir, Ahkamü't- Te'min, 13, 14; es- Senhuri, Ferac, el- Vasil, 7/ 1099; Hasan, Abdurrazzak, Akdu't- Temin, 21, 22; Hamid Hüseyin, Hükmü's- Şeriatü'l- İslamiyeti fil- Akd'ü't- Temin, s. 23; el- Hafif, Ali, a. e. s. 61

(29) es- Seyyid M. Zeki, Nazariyetü't- Te'min, 47; el- Hafif, Ali a. e. s. 90

kâr gütme gayesinden ve hüviyetinden çıkarmamaktadır. (30)

Kahire'de Aynışşems Üniversitesi medeni hukuk hocası Prof. Dr. Abdullah el-Hicazî de, Prof. Dr. Muhammed Ebu Zehra'nın, 'Mübadele sigortası caizdir; çünkü, yardımlaşma gayesini gütmektedir. Ticari sigorta ise kâr gayesi güttüğünden caiz değildir" iddiasına cevaben, iki sigorta şekli arasında şöyle bir mukayese yapmıştır: (31)

Mübadele (karşılıklı yardımlaşma) esasına dayanan sigortada, aynı tehlikeye maruz ve muayyen şahıslar yardımlaşıyorlar. Bunu da beklenen tehlikeye maruz kalan üyelerinin yarasını sarmak için ayırdıkları meblağlar ile bir yardım sandığı kurmak suretiyle yapıyorlar. Bu yardımlaşmaya, kaza ve rizikoların birçok nev'ini içine alan daha geniş bir çerçeve içinde katılmak isteyenler çoğalınca, artık birbirlerini tanımaları mümkün olmayan bu büyük sayıdaki istekliyi toplayacak, organize edecek bir şahsa, bu idareden alacağı bir ücret karşılığında mezkûr yardımlaşmayı (üye kaydı ve icra yönünden) idare edecek bir kimseye, onlar da muhtaç olacaklardır. İşte bu yardımcıları toplayan idare, primli sigorta şeklinde, sigorta şirketinden ibarettir. Yardımcı üyeler de, şirket ile akit yapan sigortalıların tümüdür. Şirketin, yardımlaşma işini yürütmesi karşılığında aldığı bedel, elde ettiği kârdır. Bu da aldığı primler ile (ki bunlar mübadele sigortasında üyelerin giriş aidatın'a tekabül eder) felaketzedelerin zararını tamir için ödediği tazminat arasındaki farktan hasıl olmaktadır. Şu halde, bu iki sigorta arasında (esasta) bir fark yoktur. İkinci şekil, yalnızca yardımlaşanların sayısının birbirini tanıyamayacakları kadar çoğalması ile ortaya çıkan, yardımlaşma işinin idaresine ait teknik bir kuruluştan ibarettir. Mübadelede, vaki zararların tazminatından artan sandık mahı, üyelere iade edilir. Primli sigortada ise, işin idaresine karşılık şirkete kâr kalır." (32)

Primli sigorta, primlerle tazminat farkından kârını(ücretini) arttırabilmesi için, hangi çeşit kaza ve zararlara karşı sigorta yapacaksa o husustaki istatistikî bilgilere dayanarak, primleri ona göre tespit eder. (33)

2- SİGORTANIN MEVZUUNA GÖRE TAKSİMİ :

Sigorta akdi, konuları itibariyle de başlıca üç kısma ayrılmaktadır. Her bir kısmı da ayrıca alt kısımlara ayırmak mümkündür.

a- Şahıslara Karşı Sigorta (Hayat Sigortası)

b- Mal'a karşı Sigorta,

(30) es- Sunhuri, Abdurrazzak, a. g. e. 1091, 1092; es- Seyyid, M. Z., 46 ; el- Attar, Abdunnasir, a. g. e. 14; es-seyyid, M. Zeki, a. g. e. 47, 48.

(31) Aynı kaynaklar; el- Hafif, et- Te'min, s. 102, 103

(32) ez- zerkâ, Nizamu't- Te'min, 56/ 1; el- Hafif, Ali. a. e. s. 102, 103, 104.

(33) el- Attar, Abdunnasir, a. g. e. 14; Abduh, İsa, et- Te'min beyne'l- hilli ve t- Tahrim, 39, 40

c-Mesuliyet sigortası, ⁽³⁴⁾

a- Şahıslara Karşı Sigorta :

Mal ile ilgili değil, şahısla ilgili tehlikelere karşı yapılan sigortalara, şahıs sigortası denir. ⁽³⁵⁾Şahıslarla ilgili tehlikeler, bazen ölüm olur, (ölüme karşı hayat sigortasında olduğu gibi.) bazen de sigortalanan tehlike, yaşama olur, (ölmek üzere, yani, belirtilen müddet içinde yaşamaya devam ettiği takdirde tazminat ödenmek üzere yapılan hayat sigortasında olduğu gibi.), sigortalanan tehlike, bazende, şahsa isabet den ve daimi kötürümlüğe sebep olan felç ve çeşitli sakatlıklar olur, bazen de bu tehlike bir hastalık veya bir cerrahi ameliyat olur. Bu nedenle, şahıs sigortaları başlıca dört şekilde mülaa edilebilir. ⁽³⁶⁾

aa- Hastalık Sigortası:

Hastalık sigortası, kişinin ödeyebileceği belli primler veya toptan ödeyeceği muayyen bir meblağ karşılığında, kendisi, yahut aile fertlerinden birinin hastalanması halinde, gerekli muayene, tedavi ve ilaç masraflarının tamamı veya belli bir kısmının karşılanması için sigorta şirketi ile yapılan rizaî bir akittir. Bu, her nevi hastalığa karşı yapılabileceği gibi, belli bir veya birkaç hastalığa, yahut cerrahi bir ameliyata karşı da yapılabilir. ⁽³⁷⁾

bb- Hâdiselere karşı sigorta :

Bazıları buna, şahsi hadiseler sigortası da demişler. Bu sigorta, sigorta şirketinin, sigortalıya veya varislerine, yahut lehine şart koşulan kişilere, vefat veya herhangi bir hadiseden dolayı sakatlanma halinde, belli primler karşılığında, muayyen bir tazminat veya periyodik bir maaş ödemek ve muayene, tedavi ve ilaç masraflarını taahhüt etmek üzere yaptığı bir akittir. ⁽³⁸⁾

cc- Evlenme ve çocuklar sigortası :

Evlenme sigortası, sigortalının, muayyen bir yaşa kadar evlendiği takdirde, (ödeyeceği belli primler karşılığında, evlenme masraflarının veya belli bir miktar tazminatın sigortacı tarafından ödenmek üzere yapılan bir sigorta akdidir. ⁽³⁹⁾

Çocuklar sigortası ise, sigortalının, ödeyeceği belli primler karşılığında, doğacak her çocuk için doğum yardımı ve periyodik olarak çocuk yardımı

(34) Aliyyan, Şevket, et- te'rmin, fi's- Şer'ali ve'l- Kanun, 34

(35) es- seyyid, M. Zeki, Nazariyetü'l- Temin, 49.

(36) Aliyyan Ş. a. g. e. , 34; es- Seyyid M. Z. , 50

(37) Aliyyan Ş. a. g. e. 35; es- Seyyid M. Z. , 56; el- Haff All, a. e. s. 14

(38) Aliyyan, Ş. a. g. e. ; 35; es- seyyid M. Z. ; a. g. e. , 56; Hamid Hüseyin, Hükmmü's- Şer'ali'l- İslamiyyetü'l- ukud'l- Temin, 31

(39) Aliyyan, Ş. a. g. e. , 56; es- seyyid, M. Z. , 55; es- senhuri, el- Vesit, fıkra, 1402, 1403; el- Haff a. e. s. 15

olmak üzere bir meblağın ödenmesi, veya çocuklarının yetiştirme ve okutma masraflarının sigortacı tarafından taahhüt edildiği bir sigortadır.⁽⁴⁰⁾

dd- Hayat sigortası :

Sigortalının, ölümü veya kararlaştırılan muayyen bir zamana kadar hayatta kalması yahut ta üzerinde anlaşılan herhangi bir hadisenin vuku bulunması üzerine, belli primler karşılığında kendisine, mirasçılara veya lehine vasiyet ettiği kişi veya kuruşlara, toptan bir meblağın veya düzenli aylık ödenmesinin sigortacı tarafından taahhüt edildiği bir sigorta akdidir.⁽⁴¹⁾

Hayat sigortasının bir çok çeşitleri bulunmaktadır. Ancak biz burada, önemli üç kısmına işaret etmekle yetineceğiz.

1- Ölüm hali sigortası,

2- Belirlenen müddet kadar yaşama sigortası,

3- Karışık sigorta.⁽⁴²⁾

1- Ölüm hali sigortası, sigortalının ölümü halinde, sigortacının, kararlaştırılan şartlara göre, mirasçılara veya vasiyet ettiği kişilere, belli bir meblağı veya aylığı taahhüt ettiği sigortadır. Bu sigortada, sigorta konusu olan tehlike, sigortalının ölümüdür.⁽⁴³⁾ Bu ödenen aylık, hayatları boyunca olabileceği gibi muayyen bir vakte kadar da şart edilmiş olabilir.⁽⁴⁴⁾

2- Belirlenen müddete kadar yaşama sigortasında, sigortalı veya sigortadan istifade edilmesi şart koşulan kimsenin, kararlaştırılan süre içinde ölmekleri takdirde, belirli bir meblağ veya maaş bağlama, sigortacı tarafından taahhüt edilmektedir.⁽⁴⁵⁾

3- Karışık hayat sigortasında ise, ölüm hali sigortası ile belli bir müddete kadar ölmemesi sigortasının birleştirildiği bir sigortadır.⁽⁴⁶⁾

b- Mal'a karşı sigorta :

Bu çeşit sigorta akitleri, kişinin şahsına değil, malına karşı meydana gelen zararları, tamamen veya kısmen, sigortacı tarafından karşılanmak üzere, belli primler mukabilinde, tazmin etmek üzere yapılan sigortadır.⁽⁴⁷⁾

(40) Aliyyan, Ş. 36; es- Seyyid, Zeki, 56; el- Hafif, a.y

(41) es- Seyyid M. Z. a. g. e., 51

(42) Aliyyan, Şevket, a. g. e., 36; Es- Seyyid M. Z., 50

(43) Aliyyan, Ş. 37; es- Seyyid M. Z. 51.

(44) es- Senhuri, el- Vasit, 1391 / 7.

(45) es- seyid M. Zeki. a. g. e., 52, 53.

(46) Aliyyan Şevket, a. g. e., 38

(47) es- Seyyid M. Z. a. g. e., 57

Mal'a karşı sigortanın da bir çok şekilleri bulunmaktadır. Bunların belli başlıları şunlardır:

1- Yangına karşı mal sigortası : mesken, dükkân, fabrika ve olgunlaşmış ekinler gibi malların, kasıtlı olmayan bir yangında, meydana gelen zararları tazmin etmek üzere, sigortacının, belli primler karşılığında sigortalı ile yaptığı akitlerdir. Sigorta primleri ile sigorta bedelinin (tazminatın) ödeme şekli ve şartları akit sözleşmesinde belirtilir. ⁽⁴⁸⁾

2- Hırsızlık olaylarına karşı mal sigortası,

3- Deniz kazalarına ve tehlikelerine karşı mal ve gemi sigortaları,

4- Taze ekinlerin sel ve dolu gibi semavî afetlere karşı sigortaları,

5- büyük ve küçük baş hayvanların zarar ve afetlere karşı sigortaları,

6- Trafik kazalarına karşı araba sigortaları,

7- para nakli sigortası,

8- Para kasaları sigortası ile cam kırılma sigortaları. ⁽⁴⁹⁾

c- Mesuliyet sigortası :

Mesuliyet sigortası, başkasının fiil ve verdikleri zararlardan sorumlu olan kişilerin bu sorumluluklarını sigorta ettirmeleri, yahut, sigorta şirketlerinin, şahıs ve mallara karşı yaptıkları sigorta akitlerinden doğacak mesuliyetlerini, daha büyük beynelmilel sigorta şirketlerine sigorta ettirmeleri demektir. Görülüyor ki mesuliyet sigortası, mustakıl bir kısım olmayıp, ilk iki kısım sigortaların sorumluluğundan meydana gelmektedir. ⁽⁵⁰⁾

D- SİGORTA AKDİNE BENZEYEN AKİTLER

Sigorta akdine benzeyen akitler başlıca iki kısma ayrılırlar.

1- İslam hukuku açısından caiz olan akitler,

2- İslam hukuku açısından caiz olmayan akitler.

1- İslam hukukunda caiz olup sigorta akdine benzeyen akitler şunlardır

a- Muvâlât akdî :

(48) Aliyyan, Şevket, et- Temin fi'ş- Şeriatî ve'l- Kanun, 98; es- Seyyid, M. Zeki, Nazariyatü't- Temin, 67

(49) Aliyyan, Ş. a. g. e., 39, 40, 41, 42,

(50) Aliyyan, Ş., a. g. e., 43; es- Seyyid, M. Zeki, a. g. e., 58, 59; el- Haflî, Ali, et- Temin, s. 15

Bu akid, iki kişiden nesebî mirasçısı olmayan birinin, diğerine şöyle demesiyle teşekkül eder. "Sen efendimsin" veya "sen velimsin, hata ile cinayet işlersem beni muhafaza et; öldüğüm zaman bana mirasçı olursun"

"Beni muhafaza et" (taakkil anni) lafzının manası, eğer benden, hataen bir cinayet ve başka bir suç sadır olursa, benim adıma tahakkuk eden hukuki (şer'i) diyeti öde" demektir. ⁽⁵¹⁾

Bu akitleşme ile, iki âkit taraf arasında bu velâ (himaye) sabit olur. Yani, sözü söyleyen kimseden hata sadır olursa, bu akdi kabul eden ve (mevlel mûvâlât) unvanını alan kişi, cinayetin malî mükellefiyetiyle mükellef olduğu gibi, (himayesine giren kişi ölünce bu akdin bir gereği olarak miras kaidele-ri çerçevesinde bu kişinin terekesinin tamamında hak sahibi olur. ⁽⁵²⁾

Muvâlât akdinin, sigorta akdine benzeyen yönleri :

1-Sigorta akdinde, sigortacı, sigortalının başına gelecek bir zararı tazmin etmeyi taahhüt etmektedir. Muvâlât akdinde de himayeyi kabul eden, himaye edilenin başına gelecek bir zararı tazmin etmeyi taahhüt etmektedir.

2- Sigortacının, taahhüt ettiği zarar tazminatı, sigortalının, ödediği bir bedel (prim) karşılığında olduğu gibi, muvâlât akdinde de himaye edenin, taahhüt ettiği diyet tazminatı, himaye edilenin malına mirasçı olma karşılığındadır.

3- Her iki akitte de, taahhüt edilen tehlike ve tazminat, ihtimal dahilindedir, yani vuku bulabilir, bulmaya da bilir

4- Her iki akitte de, tazminatın taahhüdün karşılığında (sigortalı ve himaye edilen tarafından) ödenen bedel, (prim ve tereke) zarar meydana gel- sin veya gelmesin, geri iade edilmez.

Muvâlât akdi, mesuliyet sigortasının tipik bir örneğini teşkil etmektedir. Ancak, aralarındaki fark, şudur ki : sigorta akdi yapıldıktan sonra, sigortalı, primleri ödemeye başlar, muvâlât akdinde ise, himaye edilenin ödediği bedel, ölümden sonra terekesidir.

Dr. Şevket Aliyyan, muvâlât akdinde, manevi unsur olan aile bağı kurulma özelliği bulunduğunu, ileri sürerek, muvâlât akdinin, sigorta akdine benzemediğini iddia etmiş ise de, ⁽⁵³⁾kanaatimizce bu peşin hükümler ileri sürülmüş bir iddiadır. Çünkü, her iki akitte de yardımlaşma unsuru bulunmaktadır.

(51) ez- Zerka, M. Ahmet, Çağdaş Yaklaşımla İslam Hukuku, 1/ 406, Trc. Servet Armağan; Aliyyan Şevket, et- Te'min fi's- Şeriatı ve'l- Kanun, 159; el- Mutî, Necib, Tekmilâtü'l- Mucmül'i'n- Nevevi, XIII, 267.

(52) ez- zerka, ayrı e., 1/ 406; el- hafîf, a. e. s. 55

(53) Aliyyan, Şevket, et- Temin fi's- Şeriatı ve'l- Kanun, 159.

b- Kefalet akdi (damân) :

İslam hukukçuları, kefaleti şöyle tarif ediyorlar : "kefalet, bir şeyin mualebesi hakkında, zimmeti zimmete zammetmektir. "Yani, kefalet, bir şahsın, başka birinin üzerine gereken bir hakkı, iltizam etmesi ve onunla beraber hak sahibine karşı mesuliyette nefisini iştirak ettirmesidir. (54)

Kefaletin bir çeşidi de "yol kefaleti"dir. Ki, bir kimse, diğerine, "Bu yol tehlikesizdir, sen bu yoldan git, şayet sana veya malına bir zarar gelirse, ben zamin olurum, zararını öderim." dese sonra o kişi o yoldan gidip, kendisine veya malına bir zarar gelse, Hanefi fukahasına göre, kefil olan kişi, zararını tazmin etmekle mükellef olur. (55) İşte sigorta akdi, daha ziyade bu çeşit kefalet akdine benzemektedir. (56)

Sigorta akdinin, kefalet akdine benzeyen yönleri :

1- Sigorta akdinde, sigortacı, sigortalının zararını tazmin edeceğini taahhüt ettiği gibi, yol kefaletinde de , kefil, mefkülünleh'in, zararını tazmin etmeyi taahhüt etmektedir.

2- Sigortacının, ödediği tazminatı, bilahare sigortalıdan geri talep etmediği gibi, bu çeşit kefalette de kefilin (zamin) ödediği tazminatı geri talep etme hakkı yoktur.

Aralarındaki fark ise, sigorta akdinde, sigortalı, prim ödediği halde, mekfulün leh, kefile, tazminat karşılığında bir bedel ödememektedir. "Kefalet bil mal, kefalet binnefs ve kefalet bidderek" şeklindeki kefalet akidleri, teberru akitlerinden olduğu için bu kefalet, ücretle yapılamaz. Ancak Prof. Vehbe zühayli, "el- Fikhul- İslami ve edilletüh" adlı eserinde, kefalet bahsinin sonunda, şu hususu ifade etmektedir: "şayet bir kişiye, bir konuda bir kefil gerekirse ve teberruan (ücretsiz) kefil olacak birini bulamazsa, zarurete binaen, ücretle bir kefil tutabilir. (57) bu şekil kefalet akdi, daha da sigortaya yaklaşmaktadır. Zaten sigorta akitleri de, çoğunlukla zarurete binaen yapılmaktadır.

c- Kira akdi : (icar)

Kira, Mevzuu, muayyen bir müddetle, bir şeyin menfaati (veya bir şahsın emek'i) üzerinde değiştirme (mübadele) yani, onu ivaz mukabilinde temlik etme akdidir. O halde kira, menfaatin satımıdır. (58)

(54) ez. Zerka, Çağdaş Yaklaşım İslam Hukuku, 1/ 394, Trc. S. Armağan

(55) ez- Zerka, Nizamü'l- Te'min, 23; el- Halif Ali, a. e. s., 96, 97; el- Mutii, a. e. XIII, 269

(56) Aliyyan Şevket, et- Te'min fi'l- Şerati ve'l- Kanun, 49

(57) ez- Zühayli, Vehbe el- Fikhul- İslami ve Edilletüh, 5/ 161.

(58) ez- zerka, Çağ. Yak. İslam Hukuku, 1/ 394,

Sigorta akdi, en çok, "bekçilik için kiralama" akdine benzemektedir. Ücretle tutulan bekçinin yaptığı iş, mal sahibinin korktuğu bazı tehlikelerden onu emin kılmak, onun güvenliliğini sağlamaktır. Sigorta akdinde de sigortalı, korktuğu bazı tehlikelerin neticelerinden emin olabilmek için malının bir kısmını (prim) vermektedir. ⁽⁵⁹⁾

Sigorta akdinin, kira akdine benzeyen yönleri :

1- Sigorta akdinde, sigortalı için, tehlikelere karşı teminat bulunmaktadır. Bekçi kiralama akdinde de mal sahibi için emniyet ve güven bulunmaktadır.

2- Sigortalı tehlikelerden emin olma karşılığında, bir ücret (prim) vermektedir. Kira akdinde de mal sahibi, bekçinin sağladığı emniyet ve güven karşılığında ona bir ücret vermektedir.

3- Sigorta akdinde bir zarar meydana geldiği takdirde, sigortacı tarafından tazmin edilir, Kira akdinde de zarar meydana geldiği zaman, bekçiye tazmin ettirilmektedir. Şu kadar ki, kira akdinde ki tazminat, ancak bekçinin kasd veya ihmali neticesinde meydana gelirse söz konusu olur. ⁽⁶⁰⁾ Birde bekçi, emniyeti sağlamadığı takdirde, ücrete müstahak olmaz, sigorta akdinde ise böyle bir durum söz konusu değildir. ⁽⁶¹⁾

d- Vedi'a akdi :

Vedi'a mevzuu insanın, malını muhafazada bir başkasından yardım istemesi olan bir akittir. Mal sahibi "mudi", malın kendisine bırakıldığı ve onu muhafazayı vadeden kimse ise, "vedi", koruma için verilen mal ise, "vedi'a" ismini alır. ⁽⁶²⁾

Sigorta akdi, daha çok, vedianın ücretli kısmına benzemektedir. ⁽⁶³⁾

Sigortanın, Vedia, akdine benzeyen yönleri :

1- Sigorta akdinde, sigortacının sigortalıya sağladığı güven karşılığında sigortalının ödediği primlerden istifade etmekte olduğu gibi, ücretli vedia akdinde de, vedi'(emaneti alan), vedia sahibinin ödediği ücretten istifade etmektedir.

2- Sigorta edilen malda bir zarar meydana geldiği takdirde sigortacı ta-

(59) ez-zerka, nizamü'l- Te'min, 51, 78/ 1; Aliyyan, Şevket, et- Temin, 73.

(60) Aliyyan, Ş. Aynı e. 88; el- Mutil, Necib. Tekmilletül- Mecmu' XIII, 270

(61) Aliyyan, Ş. aynı, e.87.

(62) ez- Zerka, Çağdaş Yaklaşımia İslam Hukuku, 398.

(63) Aliyyan, et- te'min fi'ş- Şeriatı ve'l- Kanun, 95

rafından tazmin edildiği gibi, emanet edilen malda da bir zarar meydana geldiği zaman, emanetçi tanzim eder.⁽⁶⁴⁾

Aralarındaki fark ise, sigorta edilen mal, sigortacının elinde bulunmadığı halde, emanet edilen mal, emanetçinin elinde (koruması altında) bulunuyor. Şayet, sigorta şirketi kendisi nakliyecilik yapıyor ve sigortalı malı elinde bulunduruyorsa bu fark da ortadan kalkmış olur.⁽⁶⁵⁾

e- Muavazalı hibe akdi (bağış) :

Muavazalı bağış (bir şey karşılığında yapılan bağış) akdi, bir kişinin değerine : "karşılığında bana, şöyle şöyle elbise vermen kaydıyla, sana hibe ettim. "dese, Hanefi hukukçularına göre, ivazlı hibe akdi teşekkül etmiş olur ve caizdir.⁽⁶⁶⁾

Sigorta akdinin hibe akdine benzeyen yönleri :

1- Sigorta akdinde sigortalı, primleri, sigorta şirketine güvence ve tazminat karşılığı bağışlamaktadır; hibe akdinde de, vahib (bağışlayan) mevhubu, mevhubun leh'e bağışlamaktadır.

2- Sigortacı, akdin yapılması ile sigortalıya, ödediği prim karşılığında güvence, zarar meydana geldiği zaman da tazminatı ödemektedir; mevhubun leh de hibenin karşılığını ödemektedir.

f- Sigorta akdinin benzediği, İslam hukukunda caiz olan diğer akidler ve benzeyiş yönleri :

Sigorta akdi ayrıca, İslam hukuku açısından caiz olan şu akkilere benzemektedir:

aa- Cuâle (veya ce'âle) akdi; " Husulü şüpheli bir iş karşılığında, bir ilan yaparak, "kaybolan falan kitabımı kim bulup getirirse ona şu miktar ücret vereceğim. "demesi gibi."⁽⁶⁷⁾

bb- Selem akdi: bu, semenin peşin, malın veresiye olduğu bir satış akdi çeşididir (âcilin âcil ile satışı).⁽⁶⁸⁾

cc- İstisna akdi (bir şeyin yapılması için sipariş verme akdi).

Bu akidlerin sigorta akdine benzeme yönleri de şöyledir: Cu'âle akdin-

(64) İbn Abdin, Reddül-Muhtar, 3/ 250; Karaman H. a. g. e. , 155

(65) Aliyyan. a. g. e. , 102, 103

(66) ez- zuhayli, fıkhul- İslami ve Edilletüh, 5/ 29; Aliyyan a. g. e. 141

(67) Aliyyan Ş. et- Temin fi'ş- Şeriatı ve'l- Kanun, 133; el- Hatif- All, a. e. s. 97, 98; el- Fenisan, Suud bin Abdullah, Mecelle, el- Buhusu'l- Fikhi- el- Muasira, el- aded 31, 1997- 1318, sayfa, 205, 206

(68) Aliyyan, Şevket, a. e. s. 107

de ihtimal vardır yani meçhuliyet vardır, (husulü kesin değildir). Fakat bunda ki garar(meçhuliyet), akdi iptal edecek derecede değildir ve insanların buna sık sık ihtiyacı olmaktadır. Selem ve istisna' akidlerinde de aynı şekilde belirsizlik ve garar vardır, Lakin insanlar bu akidlere şiddetle muhtaçtırlar. Bu sebeple İslam hukukunda bu akitlere cevaz verilmiştir. Aynı şekilde, sigorta akdinde de bir ihtimal (meçhuliyet) bulunmakta fakat, bu meçhuliyet mezkur akidlerde olduğu gibi, akdi iptal edecek derecede değildir.

2- İslam hukukunda caiz olmayıp sigortaya benzeyen akitler:

Bunlar gararlı (içinde belirsizlik bulunan) akitlerdir. Fakat bu akitlerdeki meçhuliyet, akdin batıl olmasına sebep olan fahiş bir cehalettir; o kadar ki, bu akitleri kumar ve müşterek bahis sınırına yaklaştırmıştır.

Resulullah (sav)'in yasakladığı bu akidlerin tetkikinden de bu, açıkça anlaşılmaktadır. ⁽⁶⁹⁾

Bu akidler şunlardır :

a- Medâmîn satışı; cins erkek develerin nesillerinin satışı.

b- Melâkîh beyi, cins dişi develerin henüz doğmamış yavrularının satışı.

c- Deniz avcısının ağından bir atıştan çıkacak olan balığın, kara avcısının tuzağına düşecek olan hayvan veya kuşun satışı.

d- İnci avcısının bir dalışta çıkaracağı incinin satışı. ⁽⁷⁰⁾

e- Hastalık, böcek vb. tehlikelerden kurtuluşu belli olmadan ağacın üzerindeki meyvenin satışı. ⁽⁷¹⁾ Bu akitleri peygamber (S.A.V.), içinde fahiş garar bulunduğu için yasaklamış, fukaha da buna kıyasen, teslimi mümkün olmayan şeylerin satışını yasaklamışlar. Havada uçan kuşun ve denizdeki balığın satışı gibi. ⁽⁷²⁾

İslam hukukunun (garerden ve mecburiyetten) dolayı yasakladığı bu akitlerin tetkikinden anlaşılıyor ki bunlarda garer, fahiş bir garer (belirsizliktir) sigorta sisteminde de bir garer (meçhuliyet) bulunsa da (sigorta konusu olan tehlikenin vuku bulup, bulmayacağı gibi) bu belirsizlik, akdin iptaline sebep olmamalıdır. Çünkü, sigorta akdinde, sigortalı ödediği prim karşılığında teminat ve güvencesini almıştır; tehlikenin meydana gelip, gelmemesi onu pek ilgilendirmez. Sigortacı da, primi almıştır ve hesabını ona göre yapmıştır, hadise onu da pek ilgilendirmez. ⁽⁷³⁾

(69) Karaman Hayreddin, İslama Göre Banka ve Sigorta, 178.

(70) Muvatta; Buyu, 63.

(71) Buhari, Zekat, 85; buyu, 82; Müslim, Buyu; 49 vd; Ebu Davut, Buyu; 22; en- nesai, Buyu; 26.

(72) ez- Zerka, Nizamü't- Temin, 49

(73) ez- Zerka, aynı e., 50

E- SİGORTANIN MEŞRUTİYETİ

Sigorta sistemi yeni olduğundan, meşrutiyeti hakkında, klasik İslam hukukçuları tarafından her hangi bir görüş ve açıklamanın bulunmaması tabiidir. Bu nedenle, sigorta nizamı ve akdinin meşrutiyeti hakkında, muasır fukahanın görüş ve hükümlerine müracaat etmekten başka bir imkana sahip değiliz.

Bu mevzudaki görüşlerini kısaca veya genişçe neşreden muasır İslam alimleri ile görüşlerine muttali olabildiğimiz fukahanın, sigorta mevzuu üzerindeki hükümleri, helal, haram, caiz, memnû şeklinde farklı bulunmaktadır. Şimdi bunların görüşlerine kısaca temas edeceğiz. Ancak, İslam hukukçularının sigorta hakkındaki, (leh ve aleyhteki) görüşlerine geçmeden önce, konunun daha iyi anlaşılması için, sigorta sisteminin temeli ve hedefinin ne olduğu, "bir şans oyunu mu, yoksa karşılıklı yardımlaşmaya dayanan bir iktisadi müessese mi olduğu" hakkında kısa bir açıklama yapmayı uygun görüyoruz. Ancak, bundan sonradır ki, onu, dini yönden muhakeme edebiliriz. Kaynaklarından elde edilen bilgiler ışığında, leh veya aleyhinde hüküm verebiliriz.⁽⁷⁴⁾ Çünkü sigorta sistemi bütün dünyada, iktisadî hayata bağlı, en büyük ve sağlam bir teamül ve tedbir haline gelmiştir. Sigorta sisteminin mahiyet ve gayesini şöyle özetleyebiliriz:

1- Bilinen ilk sigorta sistemi, milâdi on dördüncü asırda, denizler aşan yük gemileri ile onların taşıdığı mallar üzerine, devamlı maruz buldukları tehlikelere karşı yapıldığını, daha önce arz etmiştik. (bkz.S.5) Daha sonra, bunun önemi ve faydası anlaşılınca nizami bir deniz tedbiri haline getirilecek kanunî bir düzen içinde kaide ve esasları tanzim edilmiştir.⁽⁷⁵⁾

Kara sigortası ancak, uzun bir zaman geçtikten sonra ortaya çıkmıştır. Önce taşıma tehlikelerine karşı malların sigortalanmasıyla başlamış, zamanla insanın hayat ve mesuliyetine kadar her sahaya yayılmıştır.⁽⁷⁶⁾

2- Mal üzerinde yapılan sigortalarda, hiç bir durumda değişmez bir esas, bu sigortanın, hakiki tazminata dayanan bir akit olmasıdır. Buna göre, sigortalıya yalnızca, malının gerçekte zarara uğrayan kısmı tanzim edilir. Bunun dışında onun herhangi bir servet elde etmesi caiz değildir. Ancak, hayat sigortasında, sigortalının ölümü ile maruz kaldığı zarara bakılmaksızın, akitte kabul edilen meblağın tamamı ödenir.⁽⁷⁷⁾

3- Sigortanın bütün teknik esasları, tek eksene dayanır ve onun etrafında döner: Bu da, aynı tehlike ile karşı karşıya bulunan bir topluluk arasında

(74) ez- Zerka, Nizamü't- Te'min, 39

(75) ez- Zerka, aynı e. 41; el- Hafif, a. e. s. 13

(76) Karaman, Hayreddin, İslama Göre Banka ve Sigorta, 171.

(77) ez- Zerka, Nizamü't- Te'min, 42

karşılıklı tazminatı gerçekleştirmektir. Sigortadaki bu tazminat, üç şeyi gerekli kılıyor: (1) Sigortalıların karşılıklı yardımlaşması. (2) Kaza ve tehlikeler arasında takas. (3) Muntazam istatistik ve takipten faydalanma. ⁽⁷⁸⁾

4- Sigorta sisteminde yardımlaşma düşüncesi ancak, felaketi ve onun neticelerini mümkün olduğu kadar çok kişi üzerine dağıtarak gerçekleştirmektedir. Sigortalıların sayısı ne kadar artarsa, zararın bölünmesi o nispette artmaktadır. Öyle ki, azâmi dağıtma işinin gerçekleşebilmesi için sigorta şirketinin ödeyeceği tazminatı, daha büyük beynelminel sigorta şirketlerine sigorta edilmektedir ki buna mükerrer sigorta denir. ⁽⁷⁹⁾

5- Mesuliyet sigortası geniş, şümüllü, yaygın önemli bir sigorta çeşididir. Kanuna göre akitten ve taksirden doğan her iki mesuliyete de şamildir. Ancak, sigortalının fiilinden doğan suç mesuliyeti ile kasdî hatası veya hilesinden doğan mesuliyet, bu sigortanın dışında kalır. ⁽⁸⁰⁾

6- Şahıslar için muayyen bir tehlikenin zararını izale eden her iktisadi ve meşru menfaat, sigortaya konu teşkil edebilir. Sigorta, insanın kendisini, ona bağlı bulunan kimselerin selameti ile mal ve haklarının selametine şamildir. ⁽⁸¹⁾

a- İslam'da sigortanın caiz olmadığını savunan fukahanın görüşleri ve bu görüşlere sebep olan şüphelerin münakaşası:

Prof. Muhammed Ebu Zehra, Şeyhu'l- İslam Mustafa Sabri Efendi, M. Reşit Rıza Yusuf el- Kardavi, Muhibbuddin el- Hatip ve Dr. Şevket Aliyyan gibi bir kısım muâsır İslam hukukçuları, sosyal ve mübadele (yardımlaşma) sigorta şekillerini kabul etmekte beraber ticari sigorta kısmını caiz görmemişler. Bunların gerekçeleri, sigortanın menşeinin İslami olmadığı, bir Yahudi sömürü vasıtası olduğu, İslam'ın ilk asrında kabul edilen akitlerden olmadığı ve sigorta vasıtasıyla insanlar haksız olarak bir birlerinin mallarını yedikleri şeklindedir. Onlar bu görüşlerini şöyle delillendirmeye çalışmaktadırlar.

aa- Sigorta akdinin bir nevi kumar olması :

Deniliyor ki, sigorta akdi kumara benzemektedir. Çünkü, kumarda karşılıksız kazanç elde edilmektedir. Sigortada da, kaza meydana gelmediği takdirde sigortacı primleri karşılıksız kazanmış olur; kaza, akitten hemen sonra meydana geldiği takdirde de, sigortalı, tazminatı, karşılıksız olarak

(78) Karaman, Hayreddin, a. g. e. , 172.

(79) ez- Zerka, aynı., 43; el- Halif, a. e. s. 17

(80) Karaman, H. İslama Göre Banka ve Sigorta, 173

(81) ez- Zerka, Nizamul'- Temin, 44

kazanmış olur. ⁽⁸²⁾

Bu, görüşe şöyle cevap verilmiştir:

Sigorta akdinin kumarla bir alakası bulunmamaktadır. Çünkü, kumar, insanın faaliyetleri ve iş ahlakı için ölüm demek olan bir şans oyunudur. Kur'an-ı Kerim, onu, şeytanın bir tuzağı olarak vasıflamıştır. Onunla, şeytan, insanlar arasına (kumarcılar ve onlarla beraber olanlar) düşmanlık ve kin sokar, onları Allah'ı anmak ve namaz kılmaktan alıkoyar. ⁽⁸³⁾ Aynı zamanda bütün modern (laik) kanunlar tarafından da kumar yasaklanmıştır. Şimdi, insanlığın azılı bir malî ve içtimaî düşmanı olan kumar ile, faaliyet sahasında, insanın mal ve canına dokunan felaketlerin, kazaların zararını, elemiini parçalayıp dağıtacak, yardımlaşmadan ibaret olan sigorta sistemi arasında ne münasebet vardır? Sigorta gibi bir tedbir olmazsa, vukuu halinde, isabet ettiği şahsın bütün gücünü ve servetini silip süpürecek felaketlerin tahribi ne ile hafifletilir? Bizzat felaket olan kumarda böyle bir güven ve huzuru bulmak mümkün müdür? Bir şeyi zıddına benzetmek caiz midir? ⁽⁸⁴⁾

Ayrıca, kumarda, her iki taraf, var gücü ile hasmını mağlup etmeye çalışmaktadır. Bu nedenle Kur'anın onu yasaklaması, sadece iktisadi açıdan değildir; bilakis sebebi, ahlâki ve içtimaidir. Halbuki sigortada böyle bir durum söz konusu değildir. ⁽⁸⁵⁾

bb- Sigortanın, yarış ve müşterek bahis (murahane) kabilinden olması:

Deniliyor ki: "Sigorta, bir çeşit murahene(yarış ve bahse girme)dir. Şayet kaza meydana gelirse sigortalı kazanır, kaza olmazsa, sigortacı kazanmış olur. Bahse girmenin caiz olmadığı gibi sigorta da caiz olmaması gerekir. ⁽⁸⁶⁾

Bu görüşe de şöyle cevap verilmiştir:

"Kumar görüşüne cevap verilirken bu görüşün durumu da aydınlatılmış oldu. Çünkü, bahis de kumarın bir çeşididir. Kazancını yarışa bağlayan kimse, kumarcı gibi tesadüfe ve şansa dayanmaktadır. ⁽⁸⁷⁾

Yarış ile sigorta arasındaki farkın en açık olanı şudur: Yarışın, ne bir şahsın yardım maksadıyla zararı yüklenmesi ve ne de zararın dağıtılmasına yardımcı olunması yoluyla, "insanın üretici hayatına arız olan tehlikelerin zararlarını tamir" ile hiçbir alakası yoktur. Yarış, üzerine para bağlayan

(82) ez- Zerka, a. e. , 75; es- Seyyid, M. Z. Nazariyetü't- Temin, 103; Aliyyan, Ş. , et- Temin f'l'ş- Şeriatî ve'l- Kanun, 234; el- Hafif, a. e. s. 39

(83) el- Maide, 91

(84) ez- Zerka, Nazamu't- Temin, 45; el- Hafif, a. e. s.41, 42, 49

(85) ez- Zerka, a. e. 46

(86) es- Seyyid, M. Z. Nazariyetü't- Temin, 103, 104; Aliyyan, Şev., et- Temin f'l'ş- Şeraati ve'l- Kanun, 233, 234; el- Hafif, a. e. s.39

(87) Karaman, H. İslama Göre Banka ve Sigorta, 178.

kimselerden herhangi birisine, sigortanın verdiği huzur ve emniyeti veremez.⁽⁸⁸⁾

cc- Sigorta akdinde ve özellikle hayat sigortasında Allah'ın kudretine karşı gelme bulunduğu görüşü:

Bu görüşe karşı da şu cevap verilmiştir: Sigorta sistemi, kişilerin mal ve canları ile ilgili zarar ve kazalara karşı alınan bir tedbirdir. Kaderde olan kazayı geri çevirme veya reddetme değildir. Ancak, kaderde olup vuku bulacak kazanın meydana getireceği zararı ve acıyı hafifletme tedbidir. Minare ve Kubbelere isabet edecek yıldırımın toprağa geçirilmesi için yerleştirilen yıldırım paratoner gibidir ve kadere meydan okuma falan değildir.⁽⁸⁹⁾

dd- Sigortanın, meçhul bir unsur (garar) ihtiva etmesi:

Deniliyor ki :Sigorta meçhul bir unsur ihtiva etmektedir. Medeni kanun onu böyle saymıştır. (garar)Unsurlarından birisi meçhul olan alışverişi (bey'ul-Ğarar) İslam men etmiştir, çünkü Resulullah (SAV) bu türlü alışverişi yasak etmiştir. Sigortada da garar bulunmaktadır. Çünkü meydana gelip gelmeyeceği bilinmemektedir. Oyle ise sigortanın da caiz olmaması gerekir.⁽⁹⁰⁾

Bu iddia şöyle cevaplandırılmıştır: Arapça'da garar, tehlike, riziko, ihtimal, aldanma, şans oyunu manasına gelir. İnsanın hiçbir tasarruf ve işinin, tabii ölçüler içinde kalmak şartıyla ihtimal, riziko, aldanma ve tehlikeden tamamen uzak kalmayacağı, bütün mezheplerin kabul ettiği açık bir gerçektir. Hayatın ihtiyaçlarını kazanmak için peşinden koşulan ticaret, ziraat ve diğer işler, tasarruflar da tehlikeye maruzdur. Bunları yapanlar bir ölçüde tehlikeyi, zarar ihtimalini göze alırlar. Bu, eşyanın tabiatı icabıdır. Bunu göz önüne alarak, Resulullahın yasakladığı, "medâmîn" cins erkek devenin henüz olmamış neslinin satışı, "melâkîh" dişi devenin, henüz doğmamış neslinin satışı, deniz avcısının bir atışta ağından çıkacak balığın satışı ve inci avcısının bir dalışta çıkaracağı incinin satışı gibi gararlı satışlar üzerinde düşündüğümüz zaman hemen anlarız ki, yasaklanan garar; karşılıksız olarak, bir tarafın kazancını, diğer tarafın da zararını şans ve tesadüfe bağlanması ve akdi, kumar haline getirecek derecede tabii sınırları aşan, fahiş olan garardır.⁽⁹¹⁾

Halbuki sigorta akdinde, böyle aşırı bir ğarar bulunmamaktadır. Sigorta sistemindeki ğarar ihtimali, kefalet, selem, cuâle, umumi vekâlet, istisna, banyoda ücretle yıkanma vb. akitlerde bulunan ve akdin iptaline sebebiyet

(88) ez- Zerka, Nizamü't- Temin, 16 el- Hafif, a. e. s. 41

(89) ez- Zerka, a. e. 47.

(90) Aliyyan, Ş. a. g. e. , 220; es- seyyid, M.Z., a. g. e. , 95; el- Hafif, a. e. s. 43

(91) ez- Zerka, Nizamü't- Temin, 49; el- Hafif, a. e. s. 44- 49

vermeyen garar nevindedir. Çünkü, sigortayı, istatistiği esaslara dayalı bir sistem olarak ele aldığımızda, ne sigortalı ne de sigortacı açısından aşırı bir garar ihtimali bulunmadığını görürüz; sigortalı açısından aşırı garar yoktur, çünkü, akitle bir güvence elde etmiştir. Verdiği prim karşılığında güvence almıştır. ⁽⁹²⁾

Sigorta edilen kaza meydana gelirse tazminatı alır, gelmezse bir zararı yoktur. Ödediği primlerle huzur ve güven içinde olmuştur. Sigortacı açısından da fahiş bir garar yoktur; Çünkü, kaza meydana gelmezse zaten bir zararı yoktur, meydana gelirse tazminatı öder, fakat bunu topladığı ve önceden hesapladığı primlerden öder ve bir miktar kârı da kalır. Ancak, sigorta akdi bir tek kişi ile yapıldığı zaman, sigortacı için fahiş garar söz konusu olabilir. ⁽⁹³⁾

Şu halde, sigortadaki meçhul unsur (garar), dinin men ettiği değil, kabul ettiği nevidir. Üstelik, fahiş garar, sigorta edilmekle değil, sigorta edilmemektedir. Şöyle ki; Diyelim ki, bir tüccar, onbin dinarla, bir ticaret yapmaya gider. 9000 dinarla mal alır, cebinde 1000 dinar kalır. Şayet malını sigorta ettirmezse, denizde kazaya uğradığı zaman, onbin dinarın tamamı telef olur. Şayet sigorta ettirip, 200 dinarı sigorta bedeli verirse, kaza olursa, 9000 dinar tazminat, 800 dinarda kalan nakit olmak üzere 9800 dinarı kurtulmuş olur. Demek, garar, tehlike, sigortasızlıktır. ⁽⁹⁴⁾

ee- Sigortada faiz(riba) bulunduğu görüşü ve bunun münakaşası:

Deniliyor ki, sigorta şirketleri, ihtiyat sermayelerini faiz yolu ile çalıştı- rıyorlar. Hayat sigortasında sigortalı, akit ile tayin edilen zaman geçtikten sonra hala yaşıyorsa, ödediği primleri faizi ile birlikte geri alıyor. Ayrıca, si- gorta akdinden hemen sonra kaza meydana geldiği takdirde, sigortalı, öde- diği az bir prim karşılığında büyük bir miktar tazminat almaktadır ki, haksız bir kazanç almıştır. Bu ise haramdır. ⁽⁹⁵⁾

Bu görüşe, şöyle cevap verilmiştir: "Biz, sigortanın meşruiyetini savu- nurken bir sistem olarak ele alıyoruz. Faizli muameleler sigortanın ayrılmaz bir vasfı değildir. ⁽⁹⁶⁾

Şayet akit esnasında, faiz olabilecek bir şart taraflar arasında kararlaştırılmış ise, elbette ki haram olur. Ancak bu, sigorta sisteminin haram oldu- ğuna delil olamaz. Mesela: bey (satış) akdi, caiz olan akitlelerdendir. Bu akdi

(92) ez- Zerka, a. e. , 50; el- Hafif, a. e. s. 50 vd. Aman akdinde olduğu gibi, İslam DEvleti cizye vergisi karşılığında gayri müslim teba- anın can ve mal güvenliğini sağlamaktadır. Sigorta sisteminde de ödenen prim karşılığında sigortalının mal ve can güvenliği sağlan- maktadır. (Bkz. Zeydan A. Kerim, Ahkamaz- Zımmiyen, s. 77, 121

(93) ez- Zerka, nizamü't- Temin, 51, 161, 162.

(94) ez- Zerka, ay. e. 163

(95) Aliyyan, et- Temin fi's- Şeriatı ve'l- Kanun, 215, 216; es- seyyid. M. Z. Nazariyetü'l- Temin, 114, 115; el- Hafif, a. e. s. 59.

(96) ez- Zerka, ay. e. 53.

yapanlar, faiz olabilecek bir unsuru şart etmişler ise, bu haram olur; ama, sadece o akdi ifsad eder, bütün satış (bey') akitlerini müessese olarak haram kılmaz. Sigorta sistemi de böyledir. Bizzat sistemin meşruluğuna hükmetmemiz, her sigorta şeklini (faizli olsun olmasın) kabul etmemiz demek değildir. Sigorta sisteminin kendisi şer'an sahih olunca, bundan sonra akit esasında ileri sürülen her şart, sıhhat hükmünden ayrı olup, İslam hukukunun, akdin şartları ve mevzuu hakkındaki ölçülerine tabidir. Bazı şartların batıl olması, sigorta müessesesini batıl kılmaz. ⁽⁹⁷⁾

b- İslam'da, sigortanın caiz olduğunu savunanların delilleri ile bu delillerin münakaşası:

Sigortayı bir sistem olarak, İslam hukuku açısından caiz gören muasır İslam hukukçularının başında, Prof. Dr. Muhammed el-Behiyy, Prof. Muhammed Hamidullah, Prof. M Abdulmennan, Abdulaziz en-Neccar, Abdurrazzak es-Senhuri, Prof. Ahmet taha es-Senusi, Prof. M. Yusuf Musa, Prof. Abdurrahman İsa, Prof. Ali Muhammed el-Hafif ve Prof. Mustafa Ahmet ez-Zerka gelmektedir.

Sigorta sistemi deyince, hukukçuların zihinlerinde şekillenen mefhum şudur: Meydana gelen zararın yalnızca felaketzedelerin omuzlarında kalması yerine, sigortalıların ödedikleri primlerden (toplanan maldan) ödenen tazminat yolu ile bütün sigortalılara dağıtılmasını ve böylece felaket ve kazaların zararının hafifletilmesini gaye edinmiş, karşılıklı taahhüt ve yardımlaşmaya dayanan bir sistem. ⁽⁹⁸⁾

İslam hukukunda, sigortanın cevazını savunan hukukçular, sigorta sisteminin, fertlerde ve toplumda emniyet ve güven duygusunu güçlendirerek, çalışma azmini ve daha geniş hacimli ticari teşebbüs fikrini kuvvetlendirmekte olduğunu, ⁽⁹⁹⁾ büyük sermayelerin birikimine, dolayısıyla, büyük işyerlerinin açılmasına ve ülkede iktisadi refahın yükselmesine kaynaklık ettiğini ⁽¹⁰⁰⁾, bu vesile ile, milli sanayi ve teknolojinin gelişmesi ile ülke ekonomisinin kalkınmasına yardımcı olduğunu ⁽¹⁰¹⁾ ve malın korunması, nefsin korunması ile neslin korunması (ki, bunlar zarurât-ı dîniyedendir) için önemli bir maslahat olduğunu ⁽¹⁰²⁾ ileri sürerek, görüşlerini şu delillerle teyit etmişlerdir:

aa- Sigorta yeni bir akittir. İslam hukukunda, yeni bir akit ortaya çıktığı zaman, dinin yasakladığı fert ve topluma zararlı akitlerden değilse, (kumar,

(97) ez- Zerka, Nizamü'l- Temin, 53; el- hafif Ali, a. e. s. 60 vd.

(98) ez- Zerka, ay. e. , 31; Aliyyan, et- Temin, fi's- Şeriatı ve'l- Kanun, 16; es- Seyyid, M. Z. Nazariyetü'l- Temin, 13, 14.

(99) es- Seyyid, M. Z. Nazariyetü'l- Temin, 60; el- Hafif, Ali, a. e. s. 21

(100) es- seyid M. Z. ay. e. 62; el- Hafif, a. e. s. 22, 23

(101) es- Seyyid M: Z.; ay. e. 63.

(102) Aliyyan, Ş. et- Temin fi's- Şeriatı ve'l- Kanun, 174.

murahene ve riba gibi) bilakis, fert ve toplum için faydalı ise, o akit kabul edilir, reddedilmez. Hanefî mezhebine göre, yeni akitlerde asıl, mubah olmaktır. Nitekim, hicretin beşinci asrında çıkan "beyu'l-vefa" akdi ⁽¹⁰³⁾, ilk çıktığı zaman, fukahanın bir kısmı, sahibine menfaat sağlayan karza benzererek haramdır dedi, bir kısmı ise rehindir, deyip caiz gördü. Sonunda her iki akit de olmadığı, yeni bir akit olduğu kabul edilerek, Hanefî fuhakalarınca caiz görüldü. ⁽¹⁰⁴⁾ Sigorta da, yeni bir akit olması, özellikle, günümüzde, teknolojinin gelişmesiyle büyük bir değişiklik gösteren hayat şartlarının çoğalan ihtiyaçları karşısında zaruret haline gelmesi sebebiyle caiz olması gerekir. ⁽¹⁰⁵⁾

bb- İslam hukukunda, sigortaya benzeyen ve caiz olan akitlerin bulunduğu :

Sigortaya benzeyip de İslam hukukunda caiz olan akitlerden biri, müvâlat akdi diğeri de Hanefilerce caiz olan yol tehlikesine karşı kefalet akdi ki, bunlara, 17, 18, 19, sayfalarda temas etmiştik.

Ayrıca, Prof. ez- zekra, Prof. Dr. Servet Armağan tarafından Türkçe'ye tercüme edilen "Çağdaş yaklaşımla İslam hukuku" adlı eserinin C.1, s. 406 de " düşünen kimse, anlayacağı gibi, müvâlat akdi, bugün yaygın olan sigorta akdinin sıhhatine kuvvetli bir dayanak olmaktadır. " demek suretiyle bu konuda önemli bir açıklama yapmaktadır. (daha geniş açıklama için bkz. a.g.e., c. 1, s. 406, per., 289/2)

Sigortaya benzeyen İslami akitlerden biri de maliki mezhebinde caiz olan ve bağlayıcı olan va'd'dır. Bir kimse, diğerine, bir şey vermeyi va'd etse, o şeyi vermekle mükellef olur. Sigortacının, tazminatı vermeyi taahhüt etmesiyle, ödemekle mükellef olduğu ve onunla bağlandığı gibi. ⁽¹⁰⁶⁾

Sigortaya delil olan İslami akitlerden bir diğeri de "Akile" sistemidir. Yani, bir kabileden birisi, hata ile bir adam öldürürse, diyet (kan bedeli) kabiledeki bütün ailelere taksim edilir, hep birlikte öderler. Bu şer'î bir veci-bedir. Yani, başkasının zararını kendi kasıt ve alakası olmadan ödemekle mükellef kılınmasıdır. Sigortada da, sigortacı, sigortalının zararını ödemekle mükellef olur. Şu kadar ki, "Akile" de, akrabalar, akrabalık bağından dolayı şer'an mükellef kılınmıştır. Sigorta da ise, sigortacı, akit vasıtasıyla mükellefiyet altına girmiştir. şer'an caiz olanın, akitle de caiz olması gerekir. ⁽¹⁰⁷⁾

Prof. Muhammed Ebu Zehra, bu delili münakaşa ederken, "Akile" sis-

(103) bey'ul- vefa, bayi, sermeni ne zaman geri dönerse nebili müşteriden geri alması şartıyla yapılan bir satış akdidir.

(104) ez- Zerka, nizam'u'l- Temin, 35, 36.

(105) es- sey'yd, M. Z. , ay. e., 125; ez- Zerka, a. g. e. 36; el- Hafif, a. e. s. 23

(106) Aliyyan, Ş. a. g. e. 164; ez- Zerka, a. g. e. 58, 59.

(107) ez- zerka, a. g. e., 60; el- muflil, Necib, Tekmilietül- Mecmu; C. XIII, s. 288

temi ile sigorta arasında herhangi bir benzerlik bulunmadığını, âkiyle sisteminde manevi bir bağ (akrabalık bağı) bulunduğunu, sigortada ise sadece menfaat gayesi bulunduğunu ileri sürmüştür.⁽¹⁰⁸⁾

cc- Sigorta, içtimai ve ekonomik hayatın ve şartların zorlamasıyla ortaya çıkan bir sistemdir. İlim ve tekniğin gelişmesine paralel olarak gelişen ulaştırma ve haberleşme vasıtalarının çoğalması, ticari ve sınaî sahaların genişlenmesi neticesinde, insanın, ağır riskli işlerde çalışmak zorunda kalması sebebiyle hem hayatına karşı, hem de servetine karşı büyük tehlike ve felaketler, insanı tehdit etmeye başladı. Her canlı, hayatı ve menfaati için tehlikelere karşı gücüne göre tedbir alma fitratında yaratıldığından, bu hayatî ve malî tehlikelere karşı bir tedbir olarak, meydana gelecek zarar ve acılarının paylaşılarak hafifletilmesi maksadıyla, insanlar sigorta sistemini bulmuşlar. Bu, zaruri bir ihtiyaç halini almıştır.⁽¹⁰⁹⁾

Bugün sadece karayollarında meydana gelen trafik kazalarını düşündüğümüz zaman, sigorta sisteminin nasıl zaruri bir ihtiyaç haline geldiği kolayca anlaşılır. Devletler ve hükümetler, çalışan memur ve işçileri için sosyal sigortalar kurumlarını kanunla ihdas etmeleri, bu zaruretin bir neticesidir.

dd- Ticari sigorta sistemi de mübadele (yardımlaşma) sigorta sisteminde olduğu gibi, yardımlaşma esasına dayanmaktadır.

Bilindiği gibi, mübadele sigortası, birden fazla kişinin, belli miktarda aidat (prim) ödeyerek, kendi aralarında bir yardım sandığını kurmaları ve üyelere felakete uğrayana bundan yardım etme sigortasıdır.⁽¹¹⁰⁾

Yardım sandığı kuran üyelerin sayıları çoğalıp birbirlerini tanımayacak dereceye geldiklerini farz edelim : Onları organize edecek aidatlarını toplayıp gerekli işlemleri yapacak bir idareye ve bir müdüre mutlaka ihtiyaç hasıl olacak ve onlara bir ücret verilmesi gerekecektir. İşte yardımlaşma şirketi ticari şirkete dönüşmüş oldu ve idareciler şirket halini almış oldu.⁽¹¹¹⁾

ee-Ticari sigortanın sosyal sigortaya benzediği :

Ticari sigortayı kumara, ribaya ve içinde garar (meçhuliyet, ihtimal) bulunduğu gerekçesiyle caiz görmeyen hukukçular da, devlet tarafından yürütülen sosyal sigortaları caiz görmektedirler. Hatta, onlar da arabalarını ticari sigorta şirketlerinde sigortalamaktadırlar.⁽¹¹²⁾ Halbuki, ticari sigorta içinde iddia ettikleri hususlar, sosyal sigortalar için de aynen geçerlidir. Birini caiz diğerini haram görmek çelişkiliktir.

(108) ez- Zerka, nizamü't- Temin, 91.

(109) es- sey'iid M. Zekki, a. g. e. 136; Aliyyan Ş. a. g. e. 162; ez- Zerka, 112

(110) es- Sey'iid, M. Z. a. g. e. , 45

(111) ez- Zerka, nizamü't- Te'min, 56/ 1; el- Hafif, a. e. s. 103, 104.

(112) Karaman, H. Islama göre banka ve sigorta, 187/ 16; el- Hafif- All, et- Te'min, s. 105

F- KANAATİMİZ

Aşağıdaki hususları belirttikten sonra kanaatimizi arz edeceğiz. Sigorta sisteminin, leh ve aleyhindeki, İslam hukukçularının görüş ve delillerinin karşılaştırılmasından anlaşıldı ki :

a- Sigorta sistemi, yeni bir sistem, sigorta akdi, yeni bir akitir. İslam'ın ilk asırlarında kabul edilen veya yasaklanan akitlerin hiç birine, bütün unsurlarını ihtiva ederek girmediği görülmektedir.

b- Delillerin tahlili esnasında görüldü ki, sigorta sistemi, iddia edildiği gibi, riba (faiz), kumar ve müşterek bahis (murahene) unsurlarını, taşımamaktadır. Ancak, sigorta akitlerinden iki çeşidi, faiz ve kumara benzemektedir.

Bunlardan biri : Sigortalının, belli bir müddete kadar ölmemesi halinde, ödediği primlerin tamamını faizleri ile birlikte alacağı şartı ile yapılan hayat sigortasıdır. Diğeri ise, sigorta tazminatına bel bağlayıp, tembel tembel zaman öldürme niyetiyle yapılan hayat sigortası ve değersiz malını sigorta ettirdikten sonra kasden kazaya uğratma ve tazminatı alma niyetini taşıyan mal sigortasıdır. Bunlar İslam'ın genel adap ve ahlak kurallarına aykırıdır.

c- Muassır İslam hukukçularının ittifakiyle, memur, işçi ve bir kısım esnafın, geçim ve sosyal haklarını güvence altına alınması ve emeklilikten sonra kendilerine veya dul ve yetimlerine aylık bağlanması maksadıyla, devlet tarafından yürütülen sigortaların caiz olduğu, görüşlerin tartışılmasından anlaşılmış oldu.

d- İslam dininin temel hedeflerinden biri de, insanlara , dünya ve ahiret saadetini gerçekleştirmek, dünyada mal ve can güvenliklerini sağlamak için, maddi ve manevi korku ve tehlikelere karşı yol göstermek ve tedbir almalarını teşvik etmektir.

e- İslam dininin öngördüğü ve sosyal sigorta mahiyetini taşıyan zekât, sadaka ve vakıf müesseselerinin, tam manasıyla faaliyete geçirilip, genel bir mübadele (yardımlaşma) sigorta sisteminin kurulması veya bu yardımlaşma müesseselerinin devlet tarafından ele alınarak, sosyal sigorta kurumları şeklinde bütün vatandaşları kapsayacak biçimde yaygınlaştırılması bizim de arzu ve temennimizdir.

Yukarda ki hususların ışığında, kanaatimiz şudur : bütün vatandaşları içine alacak, her türlü kaza ve tehlikelere karşı mal ve can güvenliklerini sağlayacak sigorta sistemi, devlet tarafından kuruluncaya, yahut yardımlaş-

ma sigorta kurumları çoğalıp yaygınlaşınca kadar, devlet sigortasından mahrum bulunan Müslümanları;

"İslam'da sigorta caiz değildir," deyip, mal ve hayatlarını, halen uygulayabildiği bir alternatif göstermeden, bu kadar tehlike ve kazalara maruz, güvencesiz kalmalarına sebep olmak doğru olmadığı kanaatindeyiz.

Malumdur ki İslam dini, insanların zaruriyat ve haciyatlarını korumayı hedef almıştır. Dolayısıyla, zaruret hasıl olduğu zaman, koyduğu kurallarını dahi gözden geçirebilmiştir.

Selem akdini, istisna' akdini, çocuğu emzirmek için ücretle kadın tutmayı (vereceği süt miktarı belli değildir) ücretle banyoya gitmeyi (harcanacak su miktarı belli değildir), umumi kefalet ve vekâlet akitlerini, Akiyle sistemini cuale akdini, eman akdini ve müvâlât akdini, insanların ihtiyacından dolayı caiz gören İslam hukuku, günümüz insanların mal ve can güvencesinin hemen hemen tek yolu haline gelmiş sigorta sistemini (yukarıda belirttiğimiz kısımlar hariç. bkz. s. 36) uygun görmemesinin doğru olmayacağı kanaatindeyiz.

İnanıyoruz ki, sigorta sistemini (ticari sigortayı) caiz görmeyen İslam hukukçuları, günümüzdeki kara, hava ve deniz trafik kazalarını, elektrik kazaları ve sebep oldukları yangınları, yeraltındaki madenlerde sık sık meydana gelen grizu patlamalarını ve bu kazalarda hayatını kaybeden., sakat ve çaresiz kalan yüz binlerce insanları, yarıp kül olan değeri biçilmez servetleri ve telef olan trilyonlarca sermayeleri görselerdi ve umdukları, teâvunî sigortaların da henüz tahakkuk etmediğini bilselerdi, görüşlerini gözden geçirme ihtiyacını hissedeceklerdi. En azından şöyle düşüneceklerdi : "Getirdiği içtimai ve iktisadî düzen içinde İslam, insanları tehlike ve felaketlere karşı sigorta etmiş, geleceklerini güven altına almıştır.

Bu düzenin (İslam düzenin) bütünüyle işlenmediği yer ve zamanlarda, karşılıklı sigorta nevi geliştirilmeli, bu kuruluş, ticaret ve ortaklıklarla desteklenmelidir.

Karşılıklı (yardımlaşma) sigortanın da bulunmadığı veya yeterli olmadığı yerlerde, ücretli sigortanın kapısı (buna ihtiyaç duyanlar için) açıktır. Sigorta şirketlerinin, sigortacılık dışında (İslam'ın yasakladığı) işlerle meşgul olması ayrı bir mevzudur ve bunu yapmayan şirketleri bulmak veya kurmak mümkündür. ⁽¹¹³⁾

Hiçbir insanın kanının heder olmaması maksadıyla, "kısame" sistemini ve cizye vergisi karşılığında Eman akdini (zimmi ve müste'men için) kabul

(113) ez- Zerka, Mustafa Ahmed; Muhammed Abdulaziz en- Neccar, İslama göre banka ve sigorta, Tcr. Hayreddin Karaman, 24.

eden İslam hukuku, (Kısâme sistemi : bir köy veya şehrin yakınında, öldürülmüş ve katili bilinmeyen bir insan cesedinin bulunması, ceset sahipleri tarafından, mahkeme kararıyla, o köy veya şehir halkından elli kişiye, elli yemin verdirildikten sonra, diyetin (kan bedelinin) onlardan tahsil edilmesidir.)⁽¹¹⁴⁾ Günümüzde, kanlarının heder olmaması için, sigortanın dışında hiçbir güvenceleri bulunmayan bir kısım insanların (hava, kara veya deniz vasıtası kazasında hayatlarını kaybetmiş ve araç sahibinin, bütün serveti dahi diyetlerine kâfi gelmeyen yüzlerce insanın) "sigorta caiz değildir" deyip, kanlarının heder olmasına musade etmez, kanaatindeyiz.

HULASA

Yapılan açıklamalardan anlaşılın sebeplerden dolayı, sigorta sistemi ve akdinin (sayfa 36 da anlatılanlar hariç) şer'i hükmü caiz olmaktadır şöyle ki:

1- Sigorta yeni bir akitir, hakkında özel bir şer'i nass bulunmadığı gibi, yasaklayıcı herhangi bir nassın şumulüne de girmemektedir. Bu gibi şeylerde asıl, cevaz ve ibahadır.⁽¹¹⁵⁾

2- Sigorta akdinde fert ve toplumlar için büyük fayda ve maslahatlar bulunmakla birlikte, zarar ve niz'a da bulunmamaktadır. Maslahatın sübutü caiz olmasını gerektirmektedir.⁽¹¹⁶⁾

3- Sigorta sistemini yasaklayan açık bir nass bulunmamakla birlikte, hususi ve umumi maslahatlardan dolayı yaygınlaşarak genel bir örf haline (örf-ü amm) gelmiştir. Genel örf ise, hakkında nass bulunmayan hususlar için şer'i delil olur ve cevazına delalet eder.⁽¹¹⁷⁾

4- Sigorta, zarurete yakın genel bir ihtiyaç haline gelmiş bulunmaktadır. Zaruri ihtiyaç haline gelen hususlarda şüphe olsa bile, cevazında şüphe kalmaz.⁽¹¹⁸⁾

5- sigortada, maliki fukahasının caiz gördükleri "va'd" ın iltizamından (borç altına girme) daha kuvvetli bir iltizam bulunmaktadır. Va'd'ın ifası, maliklerce kadâen vacip olduğuna göre, sigorta akdi ile yapılan borçlanmanın da ifası lazım olması gerekir.⁽¹¹⁹⁾

(114) ez- Zuhayli, Fikhu'l- İslami ve edilletih, 6/ 393; Zeydan A. Kerim, Ahkamûz- Zimmiyin ve'l- Müste'menin, s. 77, 121.

(115) el- Hafif Ali, et- Te'min, s. 108

(116) el- Hafif Ali, a.y.

(117) el- Hafif Ali, a. e. s. 109

(118) el- Hafif Ali, a. y.

(119) el- Hafif Ali, a. y

MÜRACAAT EDİLEN KAYNAKLAR

- 1- Abduh, İsa, et- Temin beyne'l- Hilli ve't- Tahrim, Daru'l- İtisam, et- Tab'atü'l- Ula, 1987- 1398.
- 2- el- Attar, Tevfik Abdunnasır, Ahkamu't- Temin Fi'ş- Şeriatü'l- İslamiye, Mektebetu'n- Nuha, Dımişk, 1380.
- 3- Aliyyan, Şevket Muhammed Arsan, et- Temin Fi'ş- Şeriatü ve'l- Kânun. et- Tab'atu'l- Ula. Riyad.1978
- 4- el- Cemal, Garib. et- Teminu't Ticariy, Matbaatu- Merkezi't- Tedrib, Kahire. 1975.
- 5- Dergah Yay. İslami Bilgiler Ansiklopedisi Yayın Kurulu, Ansiklopedik Büyük İslam İl- mihali, İstanbul, 1980
- 6- Hasan, Abdurrazzak Ferec, Akdu't- Temin, Matbaatu- İhvan el- Murafetli. 1405-1985.
- 7- Hasan Hamid Hüseyin. Hükmü'ş- Şeriatü'l- İslamiyeti fi' Ukudi't- Temin. Daru'l- Da- ru'l- İtisam, et- Tab'atul- Ula, 1976- 1396, Riyad.
- 8- İbn Abidin, Muhammed Emin, Redu'l- Muhtar, Matbaatu'l- Meymeniye. Kahire. 1321
- 9- el- Misri, Abdussemi, et- Meminatu'l- İslami Teyne'n- Nazariyeti ve't- Tatbik. Mekte- betu- Vehbe.1980
- 10- es- senhuri, Abdurrazzak Ahmet, el- Vesit fi'şerhi'l- Kanuni'l- Medeniye'l- Miriy el- ce- did, Daru Turasi'l- Arabi, Beyrut. 1964
- 11- es- Seyyid, Muhammed Zeki, Nazariyetü't- Temin fi'l- Fikhi'l- İslami. et- Tab'atu'l- Ula. Daru'l- Menar. Lazakiye. 1986.
- 12- eş- Şerkavi, Mahmut Sümeyyir, el- Hatar fi't- Temini'l- Bahri, Daru'l- Kavmiye li't- Ta- baa, Kahire.1385
- 13- T. Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara. 1988
- 14- ez- Zerka, Mustafa Ahmet, Çağdaş Yaklaşımla İslam Hukuku, Müt. Prof. Dr. Servet Armağan, Timaş Yay. İstanbul,1993.
- 15- ez- Zerka, Mustafa Ahmed, Nizamü't- Te'min, Müessesetü'r- Risale Beyrut. 1980
- 16- er- Zerka, Mustafa Ahmed ve Muhammed Abdullaziz en- Nacar, İslama Göre Banka ve Sigorta. Müt. Hayreddin Karaman, Damla Yay. İstanbul. 1981.
- 17- ez- Zuhayli, Vehbe, Fıkhu'l- İslami ve Edilletuh, Daru'l- Fikir, et- Tab'atu's- Salise, Dı- mişk, 1989- 1409
- 18- el- Mutii Muhammed Necib, Tekmiletü'l- Mecmu li'n- Nevevi, Mektebetü'l- İrşad, Cid- de, Memleketü'l- Arabiyetü's- Suudiye, (1-XXIII)
- 19- el- Füneysani, Suud bin Abdullah, et- Teminü's- Sihhi Fi'l- Menzuri'l- İslami, Mecelle- tü'l- Buhusi'l- Fikhiyetü'l- Muasir, sayı 31, yıl 1417 H. Riyad, sayfa, (202-211)
- 20- el-Hafif Ali Muhammed, et- Te'min, Hediyetü Mecelleti'l- Ezher, Muharrem, 1417, Kahire